

TÜRKİYE VE DÜNYADA GELENEKSEL TÜRK SANATLARI

Editör: Doç.Dr. Caner YEDİKARDEŞ

yaz
yayınları

Türkiye ve Dünyada Geleneksel Türk Sanatları

Editör

Doç.Dr. Caner YEDİKARDEŞ

yaz
yayınları

2025

Türkiye ve Dünyada Geleneksel Türk Sanatları

Editör: Doç.Dr. Caner YEDİKARDEŞ

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-8678-23-9

Aralık 2025 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

İÇİNDEKİLER

Selimiye Cami Çinilerinde Karanfil Motifi	1
<i>Serap YILDIRIM GEREN</i>	
Sultan Reşad Türbesi Çinilerinde Karanfil Motifi	10
<i>Serap YILDIRIM GEREN</i>	

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

SELİMİYE CAMİ ÇİNİLERİNDE KARANFİL MOTİFİ¹

Serap YILDIRIM GEREN²

1. GİRİŞ

Edirne'nin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun simgesi olan cami, kentin merkezinde, eskiden Sarı Bayır ve Kavak Meydanı denilen yerdedir. Yapı, medrese, hamam, türbe, imaret, sıbyan mektebi, darülhadis, arasta gibi birçok binadan oluşan külliye topluluğu içerisinde yer almaktadır.

Kesme taştan yapılan cami Mimar Sinan'ın yarattığı sekiz dayanaklı cami planının en başarılı örneğidir. Mimarlık tarihinde en geniş mekâna kurulmuş yapı olarak nitelenen Selimiye Camisi, yerden yüksekliği otuz bir metreyi bulan kubbesiyle ilgi çeker³. Eserde, kubbenin ağırlığı sekiz paye ve bunların arasındaki payanda kemerleri ile karşılanarak, sekizgen kaide üzerine oturan kubbe sistemi, son olanaklara kadar geliştirilmiştir.

Kubbenin bıraktığı köşelere eksedralar gelmiş; payeler arasında kemerler de pencere sıraları ile doldurulmuştur. Mihrap sofası bölümü ise daha alçakta kalan bir yarım kubbe ile örtülmüştür. Caminin revakı on sekiz kubbe ve on altı sütunla

¹ Bu çalışma yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır. Serap YILDIRIM Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Sacit AÇIKGÖZOĞLU 'Türk Çini Sanatında Karanfil', Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (2005)

² Öğr. gör. Namık Kemal Üniversitesi, Çorlu Meslek Yüksekokulu, Geleneksel El Sanatları Programı, ORCID:0000-0003-0059-7188

³ YETKİN, Suut Kemal (1954), *İslam Sanatı Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü Yayınları:2, Ankara, s.276

çevrilidir⁴. Yapının kuzeye, güneye ve avluya açılan üç kapısı vardır. İç avlu kubbe ve revaklar ile süslüdür. Avlunun ortasında mermerden özenle taş oyma ile işlenmiş bir şadırvan bulunmaktadır⁵. Edirne Selimiye Cami'sinin en önemli özelliklerinden birisi de ön avlunun ortasında bulunan şadırvanın caminin içerisinde de simgesel olarak tekrarlanmasıdır. İç şadırvan, üzerindeki müezzin mahfili ile birlikte yapının tam ortasında yer almaktadır.

Ayrıca yapı üçer şerefeli dört zarif minareye sahiptir. Giriş yönündekilerle şerefelere tek yolla, diğer ikisinde ise üç şerefeye ayrı ayrı yollardan çıkılmaktadır. Edirne Selimiye Camii'nin iç süslemesi de en az mimarisi kadar dikkat çekicidir. Caminin ak mermerden mihrabı ile dantel gibi işlenmiş olan minberi çok alımlıdır. Bunun yanı sıra Selimiye cami taş, sıraltı tekniği ile yapılmış İznik çinileri, ahşap, sedef, gibi süsleme sanatının emsalsiz güzellikteki özelliklerine de sahip bulunmaktadır⁶.

2. ÇİNİ PROGRAMI

Osmanlı cami mimarisinin en muhteşem örneği olan ve haklı olarak Mimar Sinan tarafından *ustalık eseri* olarak belirtilen Edirne Selimiye Camii'nde hünkâr mahfili, mihrap, minber köşkünün arka duvarı ile külahı, kadınlar mahfili, galerileri taşıyan kemerlerin köşe dolguları ve pencere alınlıkları XVI. yüzyılın en nadide çini koleksiyonu ile kaplıdır. Özellikle Hünkâr Mahfelinin bütün duvarlarını yarıya kadar kaplayan çiniler, kalite bakımından mihrap kısmı çinilerinden daha yüksektir.

⁴ ASLANAPA, Oktay (2004), *Osmanlı Devri Mimarisi*, T. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s.288

⁵ KUBAN, Doğan (2007), *Osmanlı Mimarisi*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, s.307

⁶ YETKİN, Suut Kemal (1954), *İslam Sanatı Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü Yayınları:2, Ankara, s.277

Resim 1. Selimiye Camii iç genel görünüşü

İznik atölyelerinde hazırlanan bu çiniler, teknik, kalite ve kompozisyonlarındaki ustalık, renklerin seçilişindeki zevk ve samimiyet ile görülenlerde çok etkileyici izler bırakır. Caminin çinileri sıraltı tekniktir. Çinilerin üzerindeki sır tabakasının ince ve parlak oluşu kullanılan motiflerin kompozisyon içerisinde net algılanmasına izin vermiştir. Selimiye Camii çinilerinde kabartma mercan kırmızısı, mavinin açıktan laciverde kadar gelen tonları, beyaz, yeşil ve kahverengi kullanılmıştır. Birbirinden güzel kompozisyonları ise natüralist üsluplu çiçekler rumi, hatayi, penç motifleri süslemektedir.

3. KARANFİL MOTİFİNİN YER ALDIĞI ÇİNİLER

Selimiye Camisi içerisinde hünkâr mahfilinde yer alan panolar içerisinde iki çeşit karanfil motifi tespit edilmiştir. Karanfil motiflerinden bir tanesi Hünkâr mahfilinin giriş kapısının solunda yer alan elma ağaçlı panonun içerisinde yer alır.

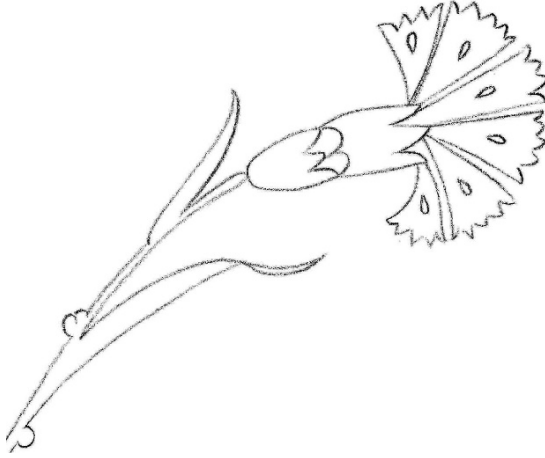

Resim 2. Selimiye Camii Hünkâr mahfelinde bulunan elmalı pano

Kahverengi bir gövdenin üstünde kırmızı renkli elmaları turkuaz renkli küçük yapraklar süslemektedir. Elma ağacının dibinde yapraklardan çıkış yapan lale, sümbül, karanfil ve kır çiçekleri dengeli bir şekilde yerleştirilmiştir. Burada yer alan Karanfil motifi, iki çanaklı ve sivri dişlidir. Çanakların her ikisi de ince uzun bir görünüme sahiptir. Birinci çanak açık kobalt mavisi ile ikinci çanak yeşil renk ile boyanmıştır. İki çanağın birleşim yerlerinde kırmızı ile boyanmış iki küçük bombe yer alır. İkinci çanağın hemen üzerinde ise altı dilimli, sivri dişli taç yapraklar yer alır. Taç yapraklar kırmızı ile boyanmış ve içlerinde beyaz damlalar unutulmamıştır. Karanfil motifi, ince, uzun, turkuaz renkli bir sapa bağlanmıştır. Bu sap üzerinde motifin turkuaz renkli uzun, zarif yaprakları bulunur. (Resim-3, Çizim-1)

Resim 3. Hünkâr mahfilinde elmalı pano içerisinde yer alan karanfil motifi

Çizim 1. Hünkâr mahfilinde elmalı pano içerisinde yer alan karanfil motifi

Cami içerisinde bir diğer karanfil motifi ise yine hünkâr mahfilinde pencereler arasının süsleyen panolar içerisinde yer alır. Kompozisyon hatayı ve penç motifleri ile şemse içerisinde natüralist üsluplu çiçeklerin kullanılması ile oluşmuştur.

Şemselerin içini süsleyen karanfil motifleri iki çeşittir. Bu karanfil motiflerinden biri iki çanaklı ve sivri dişlidir. Motifte her iki çanak turkuaz renk ile boyanmıştır. İkinci çanağın hemen üzerinde beyaz bırakılmış altı dilimli, sivri dişli taç yapraklara yer verilmiştir. Taç yaprakların ortasında birer kırmızı noktacık bulunmaktadır. Karanfil motifi, beyaz bırakılmış, ince, uzun bir sap üstünde bulunur. Bu sap üzerinde motifi, turkuaz renkli küçük yapraklarına da yer verilmiştir.

Şemse içerisinde yer alan bir başka karanfil motifi ise iki çanaklı ve sivri dişlidir. Motifte her iki çanak turkuaz renk ile boyanmıştır. İkinci çanağın hemen üzerinde beyaz bırakılmış beş dilimli, sivri dişli taç yapraklara yer verilmiştir. Taç yaprakların ortasında birer kırmızı noktacık bulunmaktadır. Taç yaprakların üzerinde iki küçük, turkuaz renkli yaprak bulunmaktadır. Karanfil motifi, beyaz bırakılmış, ince, uzun bir sap üstünde bulunur. Bu sap üzerinde motifi, turkuaz renkli küçük yapraklarına da yer verilmiştir. (Resim-5, Çizim-2)

Resim 4. Selimiye Camii Hünkâr mahfilinde yer alan pano

Resim 5. Hünkâr mahfilinde şemse içerisinde yer alan karanfil motifi

Çizim 2. Hünkâr mahfilinde şemse içerisinde yer alan karanfil motif

4. SONUÇ

Osmanlı mimarisinin en güzel ve mühim örneği olan, Mimar Sinan tarafından *ustalık eseri* olarak belirtilen Edirne Selimiye Camii, dışta görkemli minareleri ve mimarisi, içte klasik çini süslemeleri ile Türk Çini Sanatının en ihtişamlı yapılarından biridir. Cami XVI. yüzyıl sıratlı teknikli en nadide çini koleksiyonu ile kaplıdır. İznik atölyelerinde hazırlanan bu çiniler, teknik, kalite ve kompozisyonlarındaki ustalık ve zarafet, renklerin parlaklığı ve canlılığı ile görenlerde çok etkileyici izler bırakır.

Selimiye Camii'si içerisinde bulunan karanfil motifleri hünkâr mahfili içerisinde yer alan panolar içerisinde görülmektedir. Bu karanfiller XVI. yüzyıl Çini Sanatının renk ve motif özelliklerini çok iyi yansıtmaktadır. Karanfil motiflerine turkuaz, kobalt mavisi, beyaz ve kırmızı renkler hâkimdir. Ayrıca camide karanfillerin yelpaze gibi açılmış hali, yine aynı yüzyıl çini sanatının temsilcileri olan Rüstem Paşa Camii, Sokullu Mehmet Paşa Camii, Sultan Ahmet Cami, Selimiye Camii, Topkapı Sarayı Sünnet Odası, Bosnalı İbrahim Paşa Türbesi'ni süsleyen bazı karanfillerde de görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aslanapa, Oktay (2004), Osmanlı Devri Mimarisi, T. İş Bankası
Kültür Yayınları, İstanbul, s.288
- Kuban, Doğan (2007), Osmanlı Mimarisi, Yapı-Endüstri Merkezi
Yayınları, İstanbul, s.307
- Yetkin, Suut Kemal (1954), İslam Sanatı Tarihi, Ankara
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Sanatları Tarihi
Enstitüsü Yayınları:2, Ankara, s.276
- Yetkin, Suut Kemal (1954), İslam Sanatı Tarihi, Ankara
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Sanatları Tarihi
Enstitüsü Yayınları:2, Ankara, s.277

SULTAN REŞAD TÜRBEŞİ ÇİNİLERİNDE KARANFİL MOTİFİ¹

Serap YILDIRIM GEREN²

1. GİRİŞ

İstanbul'un Eyüp ilçesinde, Boyacı Sokağı ile Haliç arasında, bahçe içerisinde bulunan Sultan V. Mehmed Reşat Türbesi Mimar Kemalettin tarafından 1913–1914 yılında Neo-Klasik üslupta yapılmıştır.

Türbe, Kuzey ve güney doğuda dışa taşan bir taç kapı, yanlarda iki hücre ile genişletilmiş sekizgen gövdenin bir kubbe ile örtülmesinden oluşmaktadır. Yapı içte sekizgen bir plan özelliğine sahiptir. Girişin iki yanındaki kenarlarda açılmış düz atkılı girişlerde ön taraftaki üstü birer kubbe ile örtülü hücrelere geçiş sağlanmıştır. Kenarları eşit olmayan birer altıgen plan gösteren bu hücrelerin doğrudan dışarıya açılan birer kapıları ile birer pencereleri mevcuttur³. Türbenin her yüzünde üstte iki, altta da bir olmak üzere on dört penceresi vardır. Sivri kemerli alt sıra pencereler birer atkı ile ikiye bölünmüştür. Bu pencerelerin üzerine gösterişli birer başlıklar yerleştirilmiştir. Köşelerdeki yarım silindirler duvar payeleri ile cepheleri hareketlendirilmiştir. Ayrıca kubbe eteğinde mermer bir silme türbeyi çepeçevre dolaşmaktadır.

¹ Bu çalışma yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır. Serap YILDIRIM Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Sacit AÇIKGÖZOĞLU 'Türk Çini Sanatında Karanfil', Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (2005)

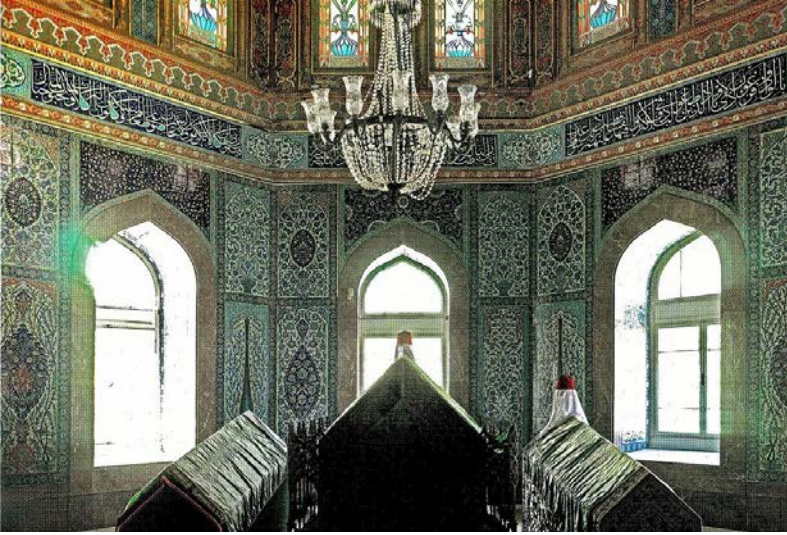
² Öğr. gör. Namık Kemal Üniversitesi, Çorlu Meslek Yüksekokulu, Geleneksel El Sanatları Programı, ORCID:0000-0003-0059-7188.

³ ÖNKAL, Hakkı (1999), *Selçuklu Osmanlı Sultanları ve Türbeleri*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s.76

Sultan Reşad Türbesi sanatsal özellikleri bakımından da en az mimarisi kadar gösterişlidir. Özellikle iç mekân süslemelerinde bu ihtişam kendini göstermektedir. Türbe XX. Yüzyıla ait zengin çini örnekleri ile göz doldurmaktadır. Ayrıca türbede çininin yanı sıra kalemîşi süslemeleri de bulunmaktadır. Yapının kasnak ve kubbesi görkemli kalemîşi ve malakari ile bezenmiştir.

2. ÇİNİ PROGRAMI

Türbenin iç yüzeyi zeminden kubbeye kadar zengin sıraltı teknikli çini süslemeleri ile kaplıdır. Bu çiniler XX. yüzyıl başlarında Kütahya’da yapılmış olup, desenleri XVI. yüzyıl çinilerinin kopyasıdır⁴.

Resim 1. Sultan Reşad Türbesi iç genel görünüşü

⁴ TEKSARI, Serhat (2005), *İstanbul Türbeleri*, İstanbul’da Tüm Ziyaret Yerleri Rehberi, İstanbul, s.225

3. KARANFİL MOTİFİNİN YER ALDIĞI ÇİNİLER

Türbede karanfil motifleri, giriş kapısının sağında ve solunda birbirinin eşi olarak yer alan simetrik iki panoda görülmektedir. Giriş kapısının sağda ve solunda birbirinin eşi olarak yer alan dikdörtgen pano $\frac{1}{2}$ simetrik kompozisyon özelliği taşır. Bahar dalı motifi ile hazırlanan desen, yapraklardan çıkış yapmaktadır. Zarif kıvrımlarla yükselen kahverengi dallar üzerinde ortaları mercan kırmızısı, yaprakları mavi olan bahar çiçekleri ile küçük yeşil yapraklar tüm kompozisyona hâkimdir.

Panonun alt köşelerinde serbest olarak tasarlanan lale, karanfil, gonca, kır çiçeği motifleri yer alır. Mercan kırmızısı zemin üzerine, beyaz rumilerle süslü bir vazodan, birbirine bağlı biri büyük biri küçük iki şemse motifi çıkmaktadır. Şemselerin içerisinde koyu kobalt zemin üzerine beyaz, mercan kırmızısı ve koyu yeşille renklendirilmiş laleler, karanfiller, güller, goncalar, birtakım ufak çiçekler ve yapraklar oldukça karmaşık bir düzende yerleştirilmiştir.

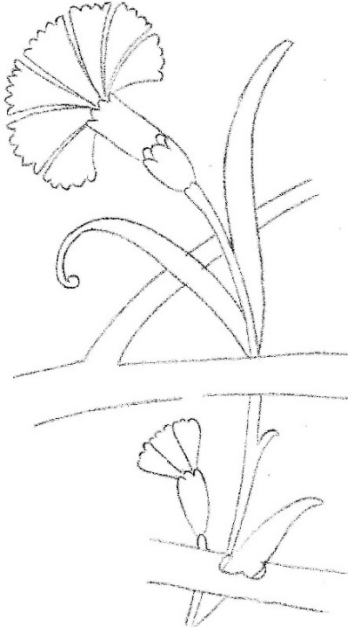

Resim 2. Sultan Reşad Türbesi'nin giriş kapısının sağ ve solunda yer alan pano

Bu kompozisyon içerisinde birbirinden farklı üç karanfil motifi tespit edilmiştir. Panonun zemin kısmında yer alan ve yapraklardan çıkış yapan ilk karanfil motifi, iki çanaklıdır. Her iki çanağın uçları sivri dişlidir. Çanakların hemen üzerinde yedi dilimli taç yapraklar yer alır. Taç yaprakların rengi kırmızı olup, uçları sivri dişlidir. Ayrıca, taç yaprakların içerisinde beyaz bırakılmış damlalar da bulunmaktadır. Karanfil motifi, ince, uzun turkuaz renkli bir sap ile bağlıdır. Bu sap üzerinde karanfilin zarif, turkuaz renkli yaprakları bulunur. (Resim-3, Çizim-1)

Resim 3. Panonun içerisinde yer alan karanfil motifi

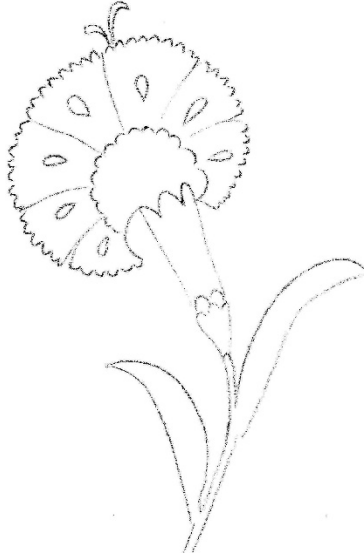

Çizim 1. Panonun içerisinde yer alan karanfil motifi

Tasarımda şemselerin içerisinde birbirinden farklı üç karanfil motifi bulunmaktadır. Bu karanfiller tasarımın içerisindeki diğer küçük şemse süslemelerinde de aynen tekrarlanmaktadır. (Resim-4, Çizim-2)

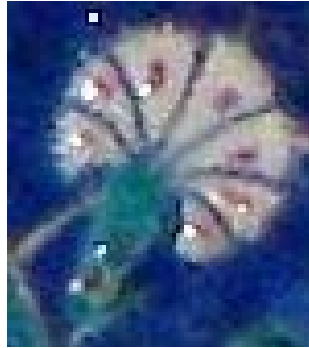

Resim 4. Panonun içerisinde yer alan karanfil motifi

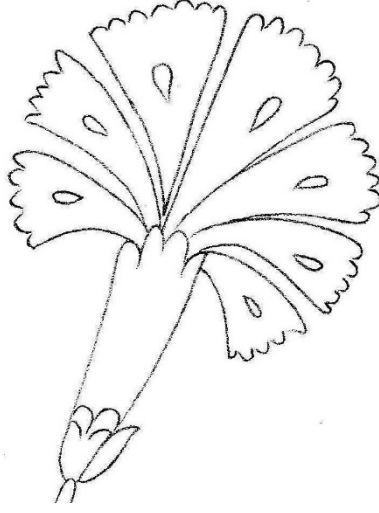

Çizim 2. Panonun içerisinde yer alan karanfil motifi

Karanfillerden ilki tek çanaklı ve uçları sivri dişlidir. Motifin çanağı turkuaz renk ile boyanmıştır. Çanağın hemen üzerinde yedi dilimli ve uçları sivri dişli taç yapraklar yer alır. Taç yaprakların çanağa doğru daralan kısımları çiçeğin katmeri gibi düşünülmüş olup, kırmızı renk ile boyanmıştır. Taç yaprakların geriye kalan yüzeyleri ise beyaz bırakılmış, içleri kırmızı damlalarla süslenmiştir. Karanfil motifi, ince, turkuaz renkli bir sap ile bağlanmıştır. Bu sap üzerinde motifin zarif, turkuaz renkli yaprakları bulunur. (Resim-5-, Çizim-3)

Resim 5. Panonun içerisinde yer alan karanfil motifi

Çizim 3. Panonun içerisinde yer alan karanfil motif

Resim 6. Panonun içerisinde yer alan karanfil motifi

Çizim 4. Panonun içerisinde yer alan karanfil motifi

İkinci karanfil motifi ise, iki çanaklı ve uçları sivri dişlidir. Çanağın hemen üzerinde yedi dilimli, uçları sivri dişli taç yapraklar yer alır. Taç yapraklar beyaz bırakılmış içleri kırmızı damlalarla süslenmiştir. Motif beyaz renkli bir sap ile bağlanmıştır. Panoda anlatılan karanfille aynı özellikleri taşıyan yalnızca taç yaprak sayısı beş olan karanfilde yer alır. Üçüncü karanfil motifi ise, iki çanaklı ve uçları sivri dişlidir. Çanağın hemen üzerinde beş dilimli, uçları sivri dişli taç yapraklar yer alır. Taç yapraklar beyaz bırakılmış içleri kırmızı damlalarla süslenmiştir. Motif beyaz renkli bir sap ile bağlanmıştır.

4. SONUÇ

Mimar Kemalettin tarafından inşa edilmiş olan Sultan Reşat Türbesi'nin iç yüzeyi zeminden kubbeye kadar zengin sıratlı teknikli çini süslemeleri ile kaplıdır. Bu çiniler XX. yüzyıl başlarında Kütahya'da yapılmış olup, desenleri XVI. yüzyıl çinilerinin kopyasıdır.

Türbede karanfil motifleri, giriş kapısının sağında ve solunda birbirinin eşi olarak yer alan simetrik iki panoda görülmektedir. Bu panonun birebir aynısı Nurbanu Sultan Valide-i Atik Camii'nin mihrap sofasında da bulunmaktadır. Karanfil motiflerine kobalt mavisi, beyaz, turkuaz ve kırmızı renkler hâkim olup, çok başarılı bir şekilde yansıtılmıştır. Ayrıca Camide bazı karanfillerin yelpaze gibi açılmış hali, yine aynı yüzyıl çini sanatının temsilcileri olan Rüstem Paşa Camii, Sokullu Mehmet Paşa Camii, Sultan Ahmet Camii, Selimiye Camii, Topkapı Sarayı Sünnet Odası, Manisa Muradiye Camii, Piyale Paşa Camii, Ramazan Efendi Camii'ni süsleyen bazı karanfillerde de görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ÖNKAL, Hakkı (1999), *Selçuklu Osmanlı Sultanları ve Türbeleri*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s.76
- TEKSARI, Serhat (2005), *İstanbul Türbeleri*, İstanbul'da Tüm Ziyaret Yerleri Rehberi, İstanbul, s.225

**TÜRKİYE VE DÜNYADA
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI**

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com